

Kosovo: Štrpce, model srpske enklave?

I. PREGLED

Štrpce, jedna od najvećih srpskih enklava na Kosovu i jedno od retkih mesta u kome su zadržani dobri srpsko-albanski odnosi, te mesto sa solidnim ekonomskim izgledima, moglo bi da postane žrtva statusnih nesuglasica između Beograda i Prištine. Međutim, ova enklava bi mogla da pokaže Srbima da u kosovskom ustavnom poretku oni mogu biti zaštićeni. Od maja 2008, ovu opštinu vode dve suprotstavljene grupe lidera srpske nacionalnosti: zvanična opštinska uprava koju je imenovao UN (uprkos protivljenju lokalaca) i druga, paralelna opštinska uprava koja je postavljena u znak nepriznavanja kosovskih regulativa. Nijedna ni druga nemaju kapacitet da obavljaju svoje dužnosti. Nesuglasice su lišile ovu mirnu enklavu mogućnosti posedovanja efikasne vlade, uništile su ekonomiju a posebno su onemogućile zakonsko uređenje inače vrlo privlačnog tržišta nekretninama i privatizaciju ski-centra Brezovica. Lokalni izbori, koji bi bili održani 15. novembra 2009, mogli bi da prekinu status quo, pomognu Štrpcu da formira legitimnu lokalnu upravu i otvore njegov ekonomski potencijal. Beograd, Priština i međunarodna zajednica bi trebalo da podrže glasanje a da zatim novoj opštinskoj upravi daju proširene nadležnosti i neophodna sredstva za dalji rad.

Beograd već dugo gleda na kosovske Srbe kao na instrument kojim može da minira nezavisnost Kosova, dok s druge strane podržava paralelne izbore održane prema srpskom zakonu, obezbeđujući neophodnu ekonomsku podršku. Ali, Srbija ne može da obezbedi funkcionisanje nekih bitnih opštinskih službi u južnim enklavama, poput Štrpca. Paralelna opštinska uprava obezbeđuje samo nekoliko beneficija za građane i postaje sve irelevantnija kada je svakodnevni život građana u pitanju. Srbija bi trebalo da interes građana Štrpca stavi u prvi plan tako što će jasno i glasno objaviti da zahteva uspostavljanje saradnje između novih lokalnih vlasti s vlastima u Prištini. Beograd bi, u tom slučaju, nastavio da igra bitnu ulogu u najbitnijim srpskim institucijama, kao što su prosveta i zdravstvo, dok bi, s druge strane, dao građanima priliku da se usredsrede na svoje svakodnevne probleme.

Vlada Kosova je bila spora kada je Štrpcu i ostalim opštinama trebalo garantovati proširena ovlašćenja i

nadležnosti predviđene Ahtisarijevim planom – okvirnim dokumentom koji je napisao bivši finski predsednik Marti Ahtisari. Neposredno pre proglašenja nezavisnosti Kosova, Ahtisari je kao Specijalni izaslanik Generalnog sekretara bio zadužen da pomogne Beogradu i Prištini u procesu prevazilaženja statusnih nesuglasica. Priština insistira na tome da decentralizacija predviđena Ahtisarijevim dokumentom otpočne na tvrdokornom severu, prevashodno zbog toga da bi se na taj način predupredila eventualna razmišljanja o podeli. Mnogi u Vladi gledaju na decentralizaciju kao na nagradu, a ne kao na pravo i očekuju od kosovskih Srba da eksplicitno prihvate autoritet Vlade i to pre nego što bude izvršen transfer nadležnosti njihovim opštinskim upravama. Mala izlaznost Srba na ovim izborima, u ovom smislu, bila bi samo opravdanje za dalje odlaganje u sprovođenju decentralizacije.

Neke srpske partije će učestvovati, ali, bez učešća velikih stranaka iz Srbije, izlaznost bi bila mala. U tom slučaju, Priština bi morala da uradi sledeće:

- Ministarstvo za lokalnu samoupravu bi trebalo da imenuje lokalnog srpskog predsednika opštine i nove opštinske odbornike, koji bi dolazili s registrovanih lista a koji bi kasnije radili s izabranim albanskim kolegama. Mandat trenutnih srpskih odbornika, koji je već jednom produžen, nema legitimitet i ne bi ga trebalo opet produžavati.
- Vlada Kosova bi, zatim, trebalo da novoj opštini poveri dodatne nadležnosti i sve ostale instrumente koji su neophodni za razvoj Štrpca i prosperitet svih građana ove opštine.

Formiranje legitimne i efikasne uprave obezbedilo bi da se Štrpce efikasno nosi sa svojim glavnim problemima – Brezovicom (najpoznatijom turističkom destinacijom na Kosovu) i Vikend-naseljem, najprimamljivijom nekretninom u srcu nacionalnog parka Šara. U ski-centru Brezovica nalaze se neke od najboljih staza u Evropi, a taj bi centar, u slučaju da je pravilno razvijen, mogao da utiče na ekonomski rast i otvaranje novih radnih mesta u celom kraju. Privatizaciju i razvoj već više od deset godina ometaju nesuglasice oko vlasništva i optužbe za korupciju. Pored toga, neophodno je i novo lokalno rukovodstvo.

Jednom kada kosovsko Ministarstvo za životno okruženje i prostorno planiranje pripremi sveobuhvatni plan o upotrebi zemljišta, a opština ga odobri, ovaj zimski centar bi se našao na tržištu. U slučaju da srpske firme nastave da traže vlasništvo, te nesuglasice bi mogle biti rešene pred Specijalnom komorom za privatizaciju u okviru Vrhovnog suda Kosova, u kome su uglavnom međunarodne sudije.

I problemu oko Vikend-naselja je potreban novi pristup. U tom delu nacionalnog parka sagrađano je na stotinu luksuznih vila, od kojih veliki broj ilegalno. Kontrola tamošnje gradnje predstavljala je najunosniji posao za obe grupe koje su trenutno na čelu Opštine. Nesposobnost lokalne samouprave da održi red u Vikend naselju narušava kredibilitet, uništava okruženje i lišava opštinu mogućnosti naplate poreza koji joj je neophodan. Rušenje ilegalnih građevina nije rešenje. Umesto toga:

- nove opštinske vlasti bi trebalo da novim vlasnicima nametnu velike takse, da insistiraju na legalizaciji postojećih objekata, dok, s druge strane, sprečavaju dalju gradnju; i
- ako to bude neophodno, EULEX (Misija Evropske unije za sprovođenje zakona na Kosovu) bi mogao da upotrebi svoj autoritet i pomogne u istraživanju slučajeve korupcije, kao i da doprinese u njihovom sankcionisanju.

Progres koji Štrpce ostvari imao bi katalizatorski uticaj na decentralizaciju širom Kosova. Ta opština bi mogla da predstavlja model kome bi novoformirane, pretežno srpske opštine mogle da streme. Dok Beograd bojkotuje decentralizaciju a Priština se ponaša nezainteresovano, vidljivi razvoj i olakšice predstavljaju najbolju garanciju za nepoverljive Srbe da i oni imaju budućnost na Kosovu.

II. DVE VLADE, JEDAN GRAD

Štrpce je planinska opština na jugu Kosova, na granici s Makedonijom. Čini je 16 sela i gradić Štrpce.¹ Opština ima 13.600 stanovnika, a od toga 9.100 Srba i 4.500 Albanaca.² Opština je, takođe, udomila od 700 do 1000 raseljenih lica, uglavnom iz Uroševca i Prizrena. Nacionalni park Šara i ski-centar Brezovica takođe se

¹ Osam sela su srpska, 4 albanska a 4 mešovita. Srbi koriste naziv Štrpce a Albanci Shtërpçë i za selo, i za opštinu, a u ovom brifingu se koristi srpski naziv. Za više detalja o Štrpcu u kontekstu zajednice kosovskih Srba, videti izveštaj Krizne grupe, broj 200, *Integracija Srba u Kosovo: zauzimanje stava*, 12. maj 2009.

² UNMIK Štrpce, Bilten. U Štrpcu živi i 37 Roma.

nalaze u ovoj opštini i predstavljaju neke od najperspektivnijih kosovskih ekonomskih potencijala i nepokretnosti.

Gradić Štrpce je dom imućnih srpskih profesionalaca i poslovne elite. Istini za volju, enklava ima više lekara nego što joj je potrebno, većina tih lekara radi u prenatrpanoj Opštoj bolnici a prima platu iz Srbije.³ Školarci srpske i albanske nacionalnosti idu u odvojene osnovne i srednje škole.⁴ Među Srbima, mnogi državni poslovi predstavljaju tek nešto malo više od neke vrste javne pomoći, a to se u Beogradu sve češće doživljava kao jedan vid dodatnog opterećenja za tamošnji budžet. Štaviše, paralelne lokalne vlasti ne pokušavaju da reše problem prezaposlenosti u srpskim državnim institucijama. Mnoge lokalne kancelarije na Kosovu su privremene a u Štrpcu veći broj vlasnika tih prostorija takođe dobija platu iz Srbije. Zapravo, državni poslovi za koje stižu plate iz Srbije, predstavljaju glavni izvor zarade za tamošnje stanovnike.

Državni budžet Kosova, koji je i sam preopterećen prevelikom brojem zaposlenih, ne može preuzeti veliki broj Srba iz Štrpca. Rešenje problema prezaposlenosti iziskuje otvaranje novih radnih mesta u privatnom sektoru, u kome bi taj višak radnika bio zaposlen. Sa stopom nezaposlenosti koja se kreće od 35-60 procenata, privatizacija skijaškog centra Brezovica, jedinog mesta koje bi bilo u stanju da zaposli veliki broj ljudi, predstavlja imperativ.⁵

Dobri međuetnički odnosi su odoleli ratu iz 1998-1999. i potonjim sukobima koji su se dešavali u obližnjim krajevima. Iz Štrpca je otišlo tek nekoliko Srba, a Opština je udomila veliki broj izbeglica i drugih koji su

³ Zdravstveni centar se sastoji od jedne ambulante u Štrpcu i osam podcentara, a od toga je čak šest popunjeno srpskim osobljem; jedan čisto albanski centar smešten je u selu Brod; dve odvojene (srpska i albanska) ambulante dele zgradu u selu Drajkovce. Kosovsko Ministarstvo zdravlja upošljava 16 medicinskih radnika u Štrpcu, dok srpsko Ministarstvo zdravlja finansira preko 300 zdravstvenih radnika. Štrpce ima dovoljno stručnog kadra za otvaranje kliničk-bolničkog centra; Svi teži slučajevi se trenutno zbrinjavaju u Gračanici i na severu Mitrovice (Srbi) i u Prištini (Albanci).

⁴ Štrpce ima 18 škola u kojima ima 2540 učenika. Polovina škole su srpske (ukupno 1676 učenika a od toga je 547 učenika u srednjim školama). Albanske škole su u većinsko albanskim selima, najveće je u selu Firaja. Tamo ima 864 učenika (od toga, 135 su učenici srednjih škola). Srpske škole imaju više i od dvostruko više radnika – 153 od 66 – od albanskih, rade po srpskom nastavnom programu i finansira ih Beograd. Albanske rade po kosovskom nastavnom programu i u nadležnosti su Ministarstva prosvete Kosova.

⁵ Razgovor Krizne grupe, zvaničnik Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS), Štrpce, maj 2009.

se vratili na Kosovo. Većina Srba svoje albanske komšije smatra starosedeoćima u tom kraju, što je prilično neobičan stav. Albanci nisu optuženi da su "pridošlice" iz Albanije ili Drenice. Albancima ne smeta što Srbi igraju vodeću ulogu u Opštini. Obe zajednice neguju svoju tradicionalnu vezanost za taj kraj i polažu zajedničke nade u prosperitet.

Štrpce bi moglo da odigra ključnu ulogu predstavljajući se kao centar za Srbe južno od Ibra, od kojih samo nekolicina ima uskustva u lokalnoj opštinskoj samoupravi. Uprkos činjenici da većina Srba živi južno od Ibra, Mitrovica je nametnuta kao jedini prosvetni, zdravstveni i finansijski srpski centar. S obzirom na to da je većina Srba nezadovoljna onime što se doživljava kao disproporcionalna raspodela snaga u tom gradu,⁶ Štrpce ima potencijala da to promeni u svoju korist. Zbog činjenice da je oko 100 km udaljeno od Srbije, na Štrpce se najčešće gleda kao na "izolovano"⁷, ali ta udaljenost može biti korisna u uspostavljanju realističnijeg pristupa prema kosovskim institucijama od onog koji sever ima i, takođe, sugerise da se visoka politika možda neće u tolikoj meri mešati u svakodnevni život građana.

Sukob iz 1998-1999 duboko je potresao Štrpce. U toj Opštini je bilo relativno malo sukoba i žrtava, ali je većina Albanaca bila prisiljena da pobjegne u Makedoniju i Albaniju, a uništeno je na hiljade njihovih kuća.⁸ Srbi iz Štrpca te zločine pripisuju "autsajderima" – paramilitarnim lopovima iz Srbije, snagama MUP-a [Ministarstvo unutrašnjih poslova Srbije] van Kosova i "jedinicama OVK [Albanci sa Kosova] iz Drenice".⁹ Srbi koji su proterani iz Prizrena i Uroševca došli su u Štrpce kao izbeglice. Postkonfliktne tenzije su bile jake, ali samo nekoliko Srba je otišlo nakon okupacije od strane NATO, a Štrpce je postalo relativno mirno ostrvo. Privremena administracija (UNMIK) ubrzo je reorganizovala opštinsku administraciju i organizovala izbore koje su Srbi bojkotovali.¹⁰ Nakon što su izabrani funkcioneri iz (albanske) Demokratske stranke Kosova (Partia Demokratike e Kosovës, PDK) i Demokratskog saveza Kosova (Lidhja Demokratike e Kosovës, LDK) zauzeli svoja mesta u opštinskoj zgradi, Srbi iz Štrpca su otpočeli masovne proteste u centru grada, tvrdeći da izabrani zvaničnici njih ne predstavljaju.

⁶ Izveštaj Krizne grupe, *Integracija Srba u Kosovo*.

⁷ Razgovori Krizne grupe, Mitrovica/Beograd, 2008/2009.

⁸ "Politička ubistva na Kosovu, mart-jun 1999", Američko udruženje za usavršavanje nauke, Američka advokatska komora, Pravna inicijativa Centralne i Istočne Evrope (Vašington, 2000).

⁹ Razgovor Krizne grupe, viši srpski političar, Štrpce, januar 2009.

¹⁰ Razgovori Krizne grupe, srpski političar, Beograd, Štrpce, 2008-2009.

Situacija se popravila 2001. godine, kada je Nebojša Čović u Beogradu postao šef Koordinacionog centra za Kosovo (KCKiM). Njegova saradnja sa UNMIK-om dovela je do jedinog masovnog ušešća Srba u kosovskim izborima - parlamentarnim u 2001. i opštinskim 2002. godine. Ovakav ishod imao je pozitivan uticaj na Štrpce – konačno, stvorena je šansa za stvaranje opštine koja reflektuje demografiju tog kraja, a pritom s legitimnim pravom da se bavi pitanjima poput privremeno raseljenih lica, obnove porušene imovine i slobode kretanja. Registracija birača je bila uspešna, sa 17.426 registrovanih, od kojih je 11.771 (67.6 procenata) glasalo, uprkos bojkotima koje je organizovala Srpska radikalna stranka, SRS.¹¹ Od glavnih srpskih političkih stranaka, jedino je Demokratska stranka Srbije (DSS) izašla sama na izbore; ostale su se priključile koalicijama ili lokalnim inicijativama.¹²

Sladjan Ilić, popularni lokalac, izabran je za gradonačelnika Štrpca. Rešen da premosti međuetničke podele, on je pokušao da stvori uslove za povratak albanskih izbeglica, a takođe je pokušao i da sprovede bolju integraciju u prosveti i zdravstvu.¹³ Nastojeći da "ne dozvoli da etnička pripadnost određuje ko može posedovati nepokretnosti" on je dozvolio Albancima da povrate i obnove svoju imovinu u Vikend-naselju.¹⁴ Ilić je postigao dobre rezultate: Štrpce je još uvek najuspešnija opština u smislu povratka i jedno je od retkih mesta na Kosovu gde se srpske i albanske zdravstvene ustanove mogu naći u istoj zgradi. Povratak vlasnika Albanaca u Vikend-naselje doveo je do povećanog interesovanja za tu oblast. Ali, Ilića su naveliko kritikovali članovi nekih većih partija, smatrajući ga neiskusnim, a zatim i nepatriotom i naivčinom zbog toga što je prvo otvarao albanska pitanja.¹⁵ Impulsivan i emotivan, Ilić je u dva navrata nudio ostavku da bi zatim i definitivno, početkom 2004., otišao s pozicije. Međunarodni posmatrači i Albanci iz Štrpca na period njegove administracije gle-

¹¹ "Lokalni izbori na Kosovu 2002", OEBS, www.osce.org/documents/mik/2002/11/20461_en.pdf.

¹² Pokret za Kosovo i Metohiju dobio je 8.38 odsto glasova; Srpski demokratski pokret (SDP) 14.39 odsto; Srpski pokret obnove (SPO) 6.76 odsto, Kosovska objektivna stranka, (KOS) 5.72 odsto glasova, Koalicija Povratak 9.28 odsto, Socijalisti Siriničke župe (inače, preimenovana lokalna Socijalistička partija Srbije, SPS) 18.42 odsto i DSS 11.65 odsto glasova. Među albanskim partijama, LDK je osvojila 10.9 procenata, PDK 14.14 procenata a Socijalistička partija Kosova (Partia Socialiste e Kosovës, PSK) 0.33 procenata.

¹³ Razgovor Krizne grupe, međunarodni zvaničnici, Priština, Štrpce, maj-jul 2009.

¹⁴ Razgovor Krizne grupe, Sladjan Ilić, Štrpce, 22. maj 2009.

¹⁵ Razgovor Krizne grupe, funkcioneri DSS i SRS, Štrpce, 2008-2009.

daju s nostalgijom, neretko ga karakterišući kao period prave multietničke saradnje.¹⁶

Stanko Jakovljević, lokalni lider Demokratske stranke (DS) i član Koalicije Povratak, došao je na Ilićevo mesto. Stariji i manje aktivan, on je, takođe, podelio svoje vreme na nekoliko funkcija, podrazumevajući tu i mesto profesora na Univerzitetu i poziciju koordinatora KCK za Štrpce. Ovo mu je donelo nekoliko izvora zarade ali i pitanje o lojalnosti: kao gradonačelnik, on je radio u skladu sa okvirima UN, dok je, s druge strane, na svojoj drugoj poziciji, račune podnosio isključivo Beogradu.

Antisrpski nemiri iz marta 2004. u velikoj meri su zaobišli Štrpce, mada je jedna albanska grupa, u obližnjem selu Drajkovac,¹⁷ ubila dve osobe srpske nacionalnosti. Međutim, nasilje je umnogome udaljilo Srbe od kosovskih institucija, narušilo poverenje; stopirane su i neke lokalne inicijative o saradnji s Prištinom. Srpski političari su se u velikoj meri približili srpskim partijama u Srbiji; takav preokret doveo je do stvaranja novih tenzija i rivalstava među vodećim srpskim političarima u Štrpcu, ostavljajući Jakovljevića (lidera male i nepopularne partije) na milost i nemilost.¹⁸ Multietnička opština je nastavila da funkcioniše ali je mogla da uradi malo toga, a posebno nije bila u mogućnosti da spreči divlju gradnju u Vikend-naselju. Tada su već počele da se šire priče o tome da je Opština korumpirana.¹⁹ Jakovljević se pokolebao oko privatizacije Brezovice, iritirajući time i Prištinu i međunarodne zvaničnike.²⁰

Štrpčanski eksperiment s izabranom lokalnom samoupravom se i zvanično završio s novembarskim izborima (2007). Ozlojeđena zbog koračanja Kosova ka nezavisnosti, i predvođena Vojislavom Koštunicom i njegovom nacionalističkom DSS, Srbija je pozvala na bojkot izbora. Mnogi Srbi iz Štrpca finansijski su zavisili od institucija u Srbiji, a Beograd je preuzeo korake da ohrabri bojkot, insistirajući na tome da koordinatori KCK beleže imena onih koji bi eventualno glasali.²¹ Bojkot je skoro u potpunosti uspeo: glasalo je samo 14

Srba.²² Specijalni predstavnik Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija Joakim Riker odbio je da prizna izborne rezultate u Štrpcu, a umesto toga je srpskim zvaničnicima produžio mandate. Među tim zvaničnicima je bio i Jakovljević. Ovo je razbesnelo lokalni ogranak PDK koji je smatrao da mu ostvarena izborna pobeda obezbeđuje ulazak u kancelariju gradonačelnika.²³

Kosovo je u februaru 2008. proglasilo nezavisnost. Srbija je na to odgovorila formiranjem paralelnih lokalnih samouprava u srpskim oblastima, naređujući Srbima zaposlenim u kosovskim institucijama, da napuste svoja radna mesta. Izbori koje je Srbija održala na Kosovu (11. maja 2008) predstavljali su čisto kršenje Rezolucije 124 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija i Riker ih je odlučno proglasio ilegalnim. Ipak, izlaznost Srba je bila velika, pa su se paralelne srpske opštine protegle širom Republike.²⁴ U Štrpcu je glasalo više od 80 odsto Srba, a SRS je dobila najveći broj mesta.²⁵ U prvom od nekoliko uvrnutih i dvoličnih poteza, Stanko Jakovljević – još uvek zvanični gradonačelnik Štrpca – takođe se kandidovao na paralelnim opštinskim izborima (kao nosilac liste DS), te je dobio mesto i u paralenjoj skupštini.²⁶

Od maja 2008., Štrpce je, bar na papiru, imalo dva gradonačelnika, dve skupštine opština i dve lokalne samouprave. Zapravo, srpsko odmetništvo je dovelo do toga da zvanična opština ostane bez funkcionalne skupštine opštine.²⁷ Naime, Jakovljević, zvanični gradonačelnik, učestvovao je u radu paralelne skupštine opštine, koja još funkcioniše. Njegov rival, gradonačelnik paralelne opštine Zvonko Mihajlović, zatvorio je aktuelnu kancelariju gradonačelnika, prisiljavajući Jakovljevića da radi iz obližnje kancelarije zamenika gradonačelnika.

¹⁶ Razgovor Krizne grupe, međunarodni zvaničnici i albanski političari, Štrpce, maj-jun 2009.

¹⁷ Izveštaj Krizne grupe za Evropu br 155, *Kolaps na Kosovu*, 22. april 2004.

¹⁸ Razgovor Krizne grupe, srpski novinar u Štrpcu. Maj-jun 2009.

¹⁹ Nadimak gradonačelnika Jakovljevića – Deviza – povezan je sa navodnim primanjem mita za ilegalnu gradnju. Krizna grupa je čula mnoge ljude da često upotrebljavaju ovaj nadimak za gradonačelnika. Mađu toim ljudima bile su i neki bliski saradnici Stanka Jakovljevića.

²⁰ Krizna grupa je videla nekoliko pisama u kojima se prihvataju a zatim povlače uslovi privatizacije. Reč je o pismima koje je Opština poslala Prištini i Kosovskoj poverilačkoj agenciji.

²¹ Opservacija Krizne grupe, novembar 2007.

²² Ukupna izlaznost bila je 1.597. Izbrana komisija Kosova ne saopštava izborne rezultate po etničkoj pripadnosti, ali su nealbanske partije dobile samo 14 glasova. Rezultati se mogu naći na zvaničnom veb-sajtu izborne komisije www.kqz-ks.org.

²³ Razgovor Krizne grupe, Alji Haljimi, zamenik gradonačelnika Štrpca, januar 2009.

²⁴ Za više informacija o paralelnim izborima i njihovim posledicama, videti Izveštaj Krizne grupe, *Integracija Srba u Kosovo*.

²⁵ Razgovor Krizne grupe, srpski novinar, Štrpce, 2. jun 2008; "Rezultati lokalnih izbora na Kosovu", B92 (onlajn), 16. maj 2008.

²⁶ Premijer Kosova Hašim Tači, usled međunarodnog pritiska, i nakon što je isteklo Unmikovo produženje mandata, produžio je 3. jula 2008. Jakovljevićev mandate.

²⁷ Mnogi su prihvatili posao u paralelnoj opštini ali su se neki ljudi, zbog nenalaženja posla, ipak vratili u zvaničnu opštinu. Pokušaj oživljavanja zvanične skupštine opštine je propao zbog pritisaka koji su dolazili iz paralelne opštine; svi potencijalni kandidati za predsednike zvanične skupštine opštine su povučeni. Razgovori Krizne grupe, albanski političari, Štrpce, Priština, maj-avgust 2009.

Zvanična opština izgubila je polovinu svog prostora, ali je uspela da zadrži Katastar u svom sastavu, a ta kancelarija je jedna od najvažnijih opštinskih ustanova jer sadrži važnu dokumentaciju o vlasnicima nepokretnosti (u lokalu) te je uključena u sve imovinske transakcije i proces izdavanja građevinskih dozvola. Osoba na tom radnom mestu bi bila jako dobro pozicionirana, i, još i ako je tome sklona, mogla bi da profitira sklapajući dilove o Vikend-naselju "ispod stola". Zvanična opština je zadužena i za izdavanje kosovskih dokumenata i registarskih tablica, koje su neophodne za izlazak iz srpskih enklava.²⁸ Albanci iz Štrpca obraćaju se isključivo zvaničnoj opštini, a u njoj imaju i nekoliko vodećih pozicija. Jedna od njih je i pozicija zamenika gradonačelnika.

Paralelna opština moderira između Srba iz Štrpca i Srbije i igra značajniju ulogu u svakodnevnom životu tamošnjih stanovnika; značajniju od one koju ima zvanična opština.²⁹ Paralelna opština se bavi socijalnim pitanjima - od penzije i nezaposlenosti, preko zdravstvenog osiguranja, do izdavanja osnovne lične dokumentacije koja je neophodna u zdravstvenim i obrazovnim ustanovama koje finansira Beograd.³⁰ Mnogi stanovnici koriste povlastice i jedne i druge opštine i simultano saraduju sa obema.³¹ Paralelna opština održava puteve i bavi se gradskom čistoćom, zahvaljujući dobrim odnosima sa firmama sličnog profila iz Srbije.

Za Prištinu i tamošnje predstavnike međunarodne zajednice, paralelna opština nije legitimna.³² Njena prednost u poređenju sa zvaničnom opštinom skoro u potpunosti počiva na slabostima ove potonje; čak i zanemarljivo

funkcionalna lokalna samouprava veoma brzo bi mogla da nadjača paralelne strukture koje ne mogu da izađu u susret brojnim potrebama žitelja Štrpca. Bez kontakta sa Vladom Kosova, na primer, paralelna opština ne može izdavati dokumenta koja su priznata bilo gde na Kosovu (osim u drugim srpskim enklavama), niti može registrovati firme. Opština ne može učestvovati u regionalnom planiranju niti može očekivati sredstva za obnovu puteva ili izgradnju infrastrukture. Njena sposobnost da stimuliše rast zavisi od donacija iz Srbije, kao na primer u slučaju vrtića, iz Vojvodine. Izvršno veće tada je dobilo više od 2000 prijava za 50 radnih mesta.³³ U praksi je to paralelno telo malo više od konzulata beogradske vlade koje, takođe, obezbeđuje čišćenje puteva i sanitarne usluge.

Obe postavke zvaničnika sposobne su da deluju pragmatično i da odbace svoje zvanične uloge kada se to od njih zatraži. Zvanični i paralelni predstavnici vlasti bili su uvučeni u intenzivnu mrtvu trku oko struje u julu i avgustu tekuće godine. Kao i mnogi drugi Srbi iz enklava, Štrpce je upalo u dugove za električnu energiju jer se tamo godinama nije plaćala struja. Kosovska elektroenergetska korporacija (KEK) je konačno zatražila naplatu dugova a Srbija je odbila da interveniše, nalažući paralelnim opštinama da vrate dug. Zbog nemogućnosti da se sretnu s predstavnicima KEK-a u svojim zvaničnim ulogama, funkcioneri tih paralelnih opština predstavili su se kao "predstavnici sela" i pregovarali su s kosovskim vlastima, dok je s druge strane, zvanični gradonačelnik učestvovao u pregovorima s dvostrukim nadležnostima – kao zvanični gradonačelnik tokom sastanka s delegacijom KEK-a, i kao zamenik u srpskoj opštini tokom sastanka sa funkcionerima paralelne opštine. Održavanje otvorene komunikacije pomoglo je 29. jula u smirivanju potencijalnog incidenta, kada se došlo do okupljanja razlučene mase, nakon što je KEK na silu ušao u podstanicu u Štrpcu, i izbacio tamošnje radnike srpske nacionalnosti.³⁴

Tokom 2008. i 2009., svi fondovi iz prištinskog budžeta za kapitalne investicije dodeljeni su albanskom delu Štrpca. Zvanični gradonačelnik nije bio mnogo zainteres-

²⁸ Neki Srbi bez problema voze automobile sa starim (sada ilegalnim), srpskim tablicama po Kosovu, ali neki su s razlogom nervozni kada izlaze iz enklava sa ilegalnim tablicama. Kosovska dokumenta (uključujući i pasoše) izdaju se u selu Drajkovce zbog toga što je paralelna opština okupirala kancelarije zvanične opštine u Štrpcu. Do kraja juna 2009., više od 1400 Srba je podnelo zahtev za izdavanje kosovskih ličnih dokumenata. Razgovor Krizne grupe, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Priština, jun 2009.

²⁹ Razgovor Krizne grupe, međunarodni zvaničnik, Štrpce, januar 2009.

³⁰ Izvodi iz knjige rođenih, umrlih i venčanih, kao i izvod o državljanstvu i vlasnički listovi mogu se takođe dobiti i u paralelnoj opštini. Oni se izdaju u Nišu i Vranju, ali se građani prijavljuju i podižu dokumenta u Opštini. Novi, biometrijski pasoši, za sada se izdaju samo u Beogradu, a građanima Srbije je obećano da će oni uskoro biti izuzeti iz viznog režima.

³¹ Mesečne penzije i socijalna davanja iz Beograda iznose 11.000 dinara (120 evra). Kosovski ekvivalent iznosi 40 i 80 evra, ali mnogi u Štrpcu primaju obe mesečne nadoknade.

³² Albanski funkcioneri zvanične opštine su rigorozni: "Zvaničnici paralelne opštine su malo više od kriminalaca". Razgovor Krizne grupe, Alji Haljimi, Štrpce, januar 2009.

³³ Razgovor Krizne grupe, zvaničnik paralelne opštine, Štrpce, decembar 2008. Radna mesta su otvarana po nekoliko puta. Bilo je mnogo optužbi za korupciju i nepotizam. Te optužbe su isplivavale na površinu tokom popunjavanja prijave. Krizna grupa je zatekla red besnih ljudi koji su tražili posao. Oni su čekali da se sastanu s predsednikom opštine. Predsednik je za ovakve sastanke dostupan jednom nedeljno.

³⁴ Deo nesuglasica ticao se statusa 14 radnika EPS-a u Štrpcu, od kojih svi primaju 150 odsto od plate njihovih kolega iz Srbije, uprkos tome što obave tek nekoliko lokalnih popravki. Telefonski razgovor Krizne grupe, srpski novinar, Štrpce, 29. jul 2009.

ovan za lobiranje u kosovskim institucijama, a Priština nije baš bila voljna da finansijski pomaže Srbima koji ističu svoju lojalnost prvenstveno Srbiji i paralelnim institucijama. Srbi iz Štrpca su zbog toga izgubili oko 1.4 miliona evra iz razvojnih fondova.³⁵ Nedavno su, međutim, međunarodni predstavnici zatražili od Prištine da uključi Srbe u svoje projekte, a Evropska komisija je donirala 430.000 evra za projekat vodosnabdevenosti koji bi trebalo da otpočne u novembru 2009.³⁶

III. IZBOR NOVOG OPŠTINSKOG LIDERA

Lokalni izbori zakazani na Kosovu za 15. novembar 2009., mogli bi da predstavljaju najbolju priliku za okončanje duela između zvaničnih i paralelnih opština, te da ponude Štrpcu funkcionalnu lokalnu samoupravu, koja mu je neophodna.³⁷ Ovi izbori bi umnogome pomogli stanovnicima Štrpca, ali bi pomogli kako Srbiji, tako i Vladi u Prištini. Beograd je sve netolerantniji prema troškovima i neefikasnosti paralelne opštine, delimično i zbog toga što je paralelna opština pretrpana osobljem koje dolazi iz stranaka koje su neprijateljski raspoložene prema srpskoj vladajućoj koaliciji.³⁸ S druge strane, opština koju bi predvodili Srbi, ali u sklopu Kosova, pomogla bi Kosovu da dokaže da je u stanju da sprovodi nenadgledanu nezavisnost.

I Srbija i Kosova opstruiraju formiranje efikasne opštinske uprave u Štrpcu. Beograd se plaši da bi bilo kakvo zvanično učešće Srba u kosovskim institucijama oslabilo njenu borbu protiv kosovske nezavisnosti pred Međunarodnim sudom pravde (MSP), čija je javna rasprava zakazana za 1. decembar 2009.³⁹ Nakon bojkota poslednjih izbora održanih pod okriljem UN, Srbija ne želi da podrži ove izbore, da ne bi ispalo da se povlači, prihvata-

jući izbore na nezavisnom Kosovu.⁴⁰ Srbija u tišini istražuje načine koji bi joj pomogli da odgovornost prebaci na (zvanično) neutralno telo, kao što je Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (OSCE) ili Savet Evrope (SE), ali glatko odbija saradnju sa kosovskim institucijama,⁴¹ a u junu 2009, je pozvala na bojkot.

Priština ne doživljava decentralizaciju – prenos ovlašćenja opštinama, i formiranje nekoliko novih opština – svojim vrhunskim prioritetom. Vlada to radije doživljava kao nagradu koju ne želi da uruči Srbima koji bojkotuju: Priština “ne može dati ovlašćenja ljudima kada među njima postoji toliko visok nivo nelojalnosti,”⁴² rekao je jedan viši zvaničnik Vlade. Viši međunarodni zvaničnici imaju razumevanja za ovakav stav, pa je i pritisak za implementaciju ovog vitalnog dela Ahtisarijevog plana slabiji.⁴³ Kosovski lideri su takođe vrlo osetljivi na različite pristupe prema severnim i južnim enklavama, jer bi, prema njima, to moglo predstavljati presedan za podelu. Iz tog razloga oni odbijaju da Štrpcu prenesu proširena ovlašćenja i žele da se prvo uspostavi kontrola nad mitrovačkom opštinom⁴⁴ Albanski lideri ne veruju u mudrost decentralizacije, i sumnjaju da bi taj proces odvuкао Opštinu “dublje u kaos i krizu”, te nagradio Srbe za njihovu “nelojalnost”.⁴⁵

Beograd i Priština posmatraju Štrpce kroz prizmu svojih širih planova, a posebno kroz borbu za definisanje statusa Kosova. Cena ovoga je zapostavljanje i disfunkcionalnost opštinske samouprave koja šteti i srpskim i albanskim meštanim. Interes građana Štrpca bi trebalo da predstavlja prioritet. Njih ne bi trebalo držati u bezvazdušnom prostoru dok prestonice biju legalnu ili diplomatsku bitku. Međunarodna zajednica na Kosovu ima dozu odgovornosti i mora da obezbedi adekvatnu implementaciju Ahtisarijevog plana. Međunarodna civilna kancelarija (MCK) ima izvršnu vlast u kosovskom pravosuđu i morala bi da pritisne Vladu Kosova da što pre sprovede decentralizaciju u Štrpcu.⁴⁶ Istovremeno, Beo-

³⁵ Milion evra iz Ministarstva za transport i 400.000 evra iz drugih izvora. Razgovor Krizne grupe, vladin zvaničnik, Priština, avgust 2009.

³⁶ Razgovor Krizne grupe, međunarodni zvaničnik, Priština, avgust 2009.

³⁷ Za više detalja o izborima videti “Izveštaj Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija o Privremenoj misiji Ujedinjenih nacija na Kosovu”, UNSC S/2009/497, 30. septembar 2009.

³⁸ Razgovor Krizne grupe, vladin zvaničnik, Beograd, avgust 2009.

³⁹ Razgovor Krizne grupe, zvaničnik srpske vlade, Beograd, 25. jun 2009. Generalna skupština UN je 8. oktobra 2008. zatražila savetodavno mišljenje Međunarodnog suda pravde (MSP) o tome da li je “unilateralno proglašenje nezavisnosti od strane Privremenih institucija samouprave na Kosovu u skladu sa međunarodnim zakonom?” Saopštenje MSP za medije, 10. oktobar 2008.

⁴⁰ Razgovor Krizne grupe, zvaničnik srpske vlade, Beograd, 25. jun 2009.

⁴¹ Razgovori Krizne grupe, zvaničnici Ministarstva za Kosovo, Beograd, april-jun 2009. OEBS ili SE su jedino mogli da organizuju izbore ako to od njih zatraži SPGS. Njegove ograničene nadležnosti i odbijanje Prištine da o tome čak i raspravlja, dovele su do toga da pomenuti scenario bude potpuno nerealan.

⁴² Razgovor Krizne grupe, Priština, 11. mart 2009.

⁴³ Razgovor Krizne grupe, međunarodni zvaničnici, Priština, avgust 2009.

⁴⁴ Razgovor Krizne grupe, zvaničnik Ministarstva za lokalnu samoupravu (MLS), Priština, 20. avgust 2009.

⁴⁵ Razgovor Krizne grupe, Alji Haljimi, zamenik gradonačelnika, Štrpce, 10. jun 2009.

⁴⁶ KMZ bi mogla da izvrši pritisak na Vladu “iza zatvorenih vrata” da ova prenese proširene nadležnosti na Štrpce. Raz-

gradu treba predočiti da ne preduzima nikakve korake u smislu jačanja bojkota, već da prihvati bilo kakve rezultate koji proisteknu iz predstojećih izbora.

Neophodno je preuzimati konkretne korake, počevši od prenosa ovlašćenja s centralne na lokalne samouprave, i to odmah nakon održavanja novembarskih izbora. Decentralizacija ima nekoliko komponenti. Kao većinsko srpska opština, Štrpce ima "proširene opštinske nadležnosti".⁴⁷ Iako bi ove nadležnosti trebalo sprovesti u svim mestima u kojima su Srbi većinsko stanovništvo i samo onda kada su ta mesta za to spremna, Štrpce je najbolje mesto za početak procesa. Opština bi trebalo da bude nadležna za primarnu i sekundarnu zdravstvenu negu, uključujući tu i nadležnosti za budžetska i administrativna pitanja u ovoj oblasti. Sa viškom lekara koje trenutno ima, Štrpce bi trebalo da postane regionalni zdravstveni centar, koji bi, iako prvenstveno zadužen za srpske pacijente, mogao i morao da zbrinja i albanske pacijente i posetioce skijaškog centra Brezovica. Administrativna kontrola bi omogućila opštini da uspostavi raspored odgovarajućih terapija, pregovara njihovo snabdevanje i finasira nabavku sredstvima iz Srbije ili preko donacija.⁴⁸ Trenutno su ova pitanja u nadležnosti Prištine (kada je reč o albanskoj bolnici u Štrpcu), koja za ovo koristi nezgrapne tendere.

Štrpce bi takođe trebalo da ima potpuno određene ruke u procesu nametanja "lokalnih taksi, naplate i poreza" i u formiranju svog budžeta.⁴⁹ Imajući u vidu ogromne sume novca koje se već sada slivaju kroz Opštinu preko Vikend-naselja i potencijalno još većeg ulaganja u skijaški centar na Brezovici (videti ispod), ovo je vrlo važna snaga zahvaljujući kojoj bi Štrpce jednom zauvek moglo da stane na svoje noge. Ono već nekoliko godina stiče iskustvo u opštinskim nadležnostima glede zdravlja, obrazovanja, zaštite okruženja, vodosnabdevnosti, sanitacije, održavanja puteva a druge usluge bi zavisile od spoljašnjih donacija. Kosovska vlada bi tre-

balo da obezbedi subvencije a Srbija bi trebalo da nastavi da obezbeđuje novac za socijalne službe, ali da ih preusmeri od paralelnih opština. Lokalna samouprava u Štrpcu bi takođe trebalo da bude nadležna da traži i dobija donatorska sredstva za svoje sopstvene potrebe ali i za regionalne projekte u koordinaciji s drugim opštinama.

Lokalna samouprava bi trebalo da ima potpunu kontrolu nad procesom imenovanja komandira policijske stanice.⁵⁰ Osnovne i srednje škole su širom Kosova u rukama opština a u srpskim područjima omogućena je upotreba nastavnog plana i programa i udžbenika prema propisima Ministarstva prosvete (iz Srbije).⁵¹ Sprovođenje ovih aspekata decentralizacije obezbedilo bi da srpske škole, bolnice i policija u Štrpcu i dalje budu predvođene Srbima – omogućilo bi uklanjanje neodgovornih i nefunkcionalnih nastojnika iz paralelnih opština – prvenstveno meštanima, ali bi praktično pomoglo i Prištini i Beogradu.

Kosovska centralna vlada bi takođe trebalo da delegira nadležnosti tokom registracije i izdavanja dozvola preduzećima. Ona bi, takođe, trebalo da delegira nadležnosti tokom procesa zaštite šumarstva i izdavanja dozvola. Štrpce već ima Uredbu o korišćenju zemlje, posebno u Vikend-naselju i na Brezovici. Privatizacija skijaškog centra ne može da krene nabolje bez validnog plana o upotrebi zemljišta koje bi trebalo da sačini Ministarstvo za zaštitu životnog okruženja i prostornog planiranja (Kosovo) a koji bi opštine kasnije sprovodile.

Štrpce bi moglo da postane opština koju i Beograd i Priština doživljavaju kao legitimnu, samo ako se obe prestonice uzdrže od posmatranja ovog mesta kroz prizmu njihovog zajedničkog antagonizma. Formiranje funkcionalne opštine bi, s druge strane, dovelo do stvaranja lokalne političke elite koja bi mogla da saraduje i s jednom i s drugom stranom. Normalizacija odnosa i smirivanje tenzija morali bi da otpočnu na lokalnom nivou. Trenutno stanje odgovara samo onima koji su godinama bili na top pozicijama, bez jasnog mandata i odgovornosti. Ni Srbija, ni Kosovo nemaju koristi – čak ni retoričku prednost – od stanja status quo. Štrpce bi, takođe, moglo da postane model i lider za južnije i istočne enklave, privlačno za regionalne projekte, koje bi, pritom, moglo da bude garant da se nove opštine, poput Klokota i Raniluga, neće po difoltu gravitirati ka Mitrovici.

---

govor Krizne grupe, međunarodni zvaničnik, Priština, 2. septembar 2009. Jedan međunarodni zvaničnik je upozoravao da se Predstavnik međunarodne zajednice na Kosovu, Piter Fejt, suzdržava da upotrebi svoj autoritet da ne bi ispalo kao da "doleva vodu u beogradski mlin u slučaju MSP". Razgovor Krizne grupe, Priština, avgust 2009.

⁴⁷"Sveobuhvatni predlog za rešenje statusa Kosova", UNSC S/2007/168/Dodatak.1, 26. mart 2007, Aneks 3, Član 4. Dokument Saveta bezbednosti podrazumeva ono što se najčešće naziva Ahtisarijev plan. Vidi Izveštaj Krizne grupe, Integracija Srba na Kosovu, str. 23-26.

⁴⁸Pomanjkanje saradje između Ministarstva za Kosovo i srpskih klinika dovelo je tokom 2008. do kašnjenja s iporukom nekoliko velikih pošiljki u srpske oblasti na Kosovu. "Blokirani lekovi", B92 (onlajn), 28. avgust 2008.

⁴⁹Sveobuhvatni predlog, Aneks 3, Član 8.

⁵⁰Prema Sveobuhvatnom predlogu, u sprkim područjima skupštine opština predlažu dva kandidata kosovskom Ministarstvu unutrašnjih poslova, a ono bira jednog; Aneks 8, Član 2.6.

⁵¹Sveobuhvatni predlog, Aneks 3, Član 7.

Ni zvanična ni paralelna opština same ne bi bile u stanju da izađu na kraj s celim setom novotarija koje će decentralizacija doneti. Zbog toga su novembarski izbori toliko važni. Samo nekoliko manjih srpskih partija će izaći sa svojim kandidatima a Ilić, nekada popularni gradonačelnik, izaći će kao nezavisni kandidat. Nekoliko različitih socijalnih grupa (mladi, siromašni, raseljena lica iz Uroševca i Prizrena) je zainteresovano da glasa, dok ostali, upravo oni koji zavise od srpskih plata, malo više oklevaju. Štrpce je ruralno i poprilično izolovano mesto; olakšice koje bi decentralizacija donela jedva da neko reazume, a strah od toga da Srbija može da ih napusti, akutan je. Konkretni naponi od strane međunarodnih predstavnika – i u pozadini – Prištine, usmereni ka tome da se objasne konkretne prednosti i da se Srbi razuvere da bi glasanje moglo da prekine njihove veze sa Beogradom, bili bi od velikog značaja. Izlaznost ne bi bila visoka, ali uz malo napora, ona bi bila dovoljna da doprinese u izboru legitimnih predstavnika. Ako u prvom krugu glasa dovoljan broj Srba, srpski kandidat bi najverovatnije pobedio u drugom.

Međutim Srbi iz Štrpca bi opet mogli da bojkotuju izbore, posebno ako ih Beograd pritiska. U tom slučaju, policijske opcije bile bi neprimerene. Vlada Kosova bi više volela da dozvoli albanskom gradonačelniku da preuzme Kancelariju, a da srpskim odbornicima samo produžava mandate.⁵² Tako nešto bilo bi protivzakonito: Vlada nema moć da produžava mandate.⁵³ Albanci iz Štrpca su s razlogom bili ljuti zbog prethodnih produžetaka koji su ih lišavali pobjede, ali su albanski lideri razumeli da efikasna lokalna samouprava, u toliko većinskoj srpskoj opštini, iziskuje i veći broj srpskih lidera⁵⁴

U slučaju da dođe do bojkota, neophodno je računati na momentalna postavljenja. Ministarstvo za lokalnu samoupravu je politički najpodobnije za ovaj posao; Kosovski Srbi su godinama računali s tim i to im je dobro poznato. U slučaju bojkta, Ministarstvo bi trebalo da započne konsultacije sa lokalnom zajednicom kako bi identifikovalo kredibilne kandidate i one koje narod podržava.

⁵² Razgovor Krizne grupe, viši zvaničnik MLS, 4. septembar 2009. Prvo je SPGS u julu 2007. primenio ovu strategiju u Novom Brdu, a zatim je isto to uradila i Vlada.

⁵³ Prethodno produženje mandata gradonačelniku Štrpca bilo je u potpunoj suprotnosti sa Zakonom o lokalnim izborima na Kosovu, Član 11 i Zakonom o lokalnoj samoupravi na Kosovu, Član 50, ali se ta odluka nakraju činila neophodnom usled pomanjkanja bilo kog drugog praktičnog rešenja za taj problem.

⁵⁴ Ako Vlada postavi gradonačelnika srpske nacionalnosti i nakon srpskog bojkota, kao što je dole navedeno, vodeći albanski kandidat bi mogao da uloži žalbu Izornoj komisiji. Ipak, s obzirom na to da bi ta osoba dolazila iz redova vladajuće PDK, malo je verovatno da će se tako nešto desiti.

Ministarstvo bi, takođe, trebalo da postigne konsenzus o daljim postavljenjima, sprovodeći, istovremeno, posebno osmišljenu kampanju koja bi pokazivala olakšice koje saradnja donosi. Ovakav program bi trebalo propratiti međunarodnim posredništvom, koje bi ohrabrilu Beograd da u znak podrške lokalnim izborim i srpskog učešća, samo klimne glavom. Ministarstvo bi zatim trebalo da izabere nove gradonačelnike među registrovanim kandidatima koji bi radili kao prelazni administratori, a da zatim imenuje čelnike raznih odseka.

Ministarstvo za lokalnu samoupravu bi takođe trebalo da postavi članove privremene skupštine sa srpske liste. Ako je bojkot samo delimičan, postavljenja bi trebalo da budu u nekoj gruboj srazmeri s izbornim rezultatima a da se kompetentnost i iskustvo takođe uzmu u obzir. Ovako izabrani srpski članovi skupštine bi trebalo da rade sa njihovim izabranim albanskim kolegama. Ako zbog posebnih okolnosti ovakva inherentna i nedemokratksa postavljenja budu neophodna, prioritet bi bio postavljenje najbolje moguće opštinske uprave, a ne striktno pridržavanje procentima. Šefovi odseka i skupština bi, međutim, trebalo da reflektuju etnički presek Štrpca.

Jedan od prvih zadataka nove administracije trebalo bi da bude izbacivanje paralelne opštine iz kancelarije gradonačelnika. Važno je da opština to uradi sama, bez mešanja Prištine ili međunarodnih organizacija, jer bi na taj način poslala jasan signal da je nova garnitura stigla i da neće biti tako letargična i posvećena održanju statusa quo kao prethodna. Sledeće što bi trebalo da uradi je da ukloni brojne postere na kojima je lider SRS Vojislav Šešelj, kome se trenutno sudi u Hagu za ratne zločine. Onda kada se uspostavi mehanizam koji je odlučan da radi u interesu građana Štrpca i sa kojim se odlučno mogu postizati ciljeve, to će biti najbolji način da oni koji su bojkotovali izbore, počnu da menjaju svoje mišljenje. Paralelna opština bi postala irelevantna jedino ako zvanična opština počne da rešava svakodnevne probleme građana. Sa minimiziranjem uticaja paralelne opštine, Beograd bi bio suočen s pragmatičnim pitanjem o tome šta da radi sa tako skupom postavkom koja opslužuje tek nekoliko ljudi.

Međunarodnoj zajednici na Kosovu i prištinskim zvaničnicima Štrpce nije prioritet. Iako monitori misije OEBS nadgledaju obe opštine, malo je predloga za rešenje problema. Brzi put ka decentralizaciji takođe nije na stolu, s obzirom na to da se Priština suzdržava da nagrađuje Štrpce dok se paralelna opština ne raspusti a internacionalci koji se bave decentralizacijom usredsređeni su na formiranje novih opština. "Fokus nije na Štrpcu", izjavio je jedan međunarodni zvaničnik. "Fokus je na tome da učinimo da Klokot i Ranilug postanu

administrativno razvijeni onoliko koliko je i Štrpce”.⁵⁵ Iako su zvaniče vlasti raspoložene da u procesu decentralizacije ponude mnogo više nadležnosti, paralelni zvaničnici prkosno kažu, “mi već imamo veću kontrolu i više sredstava nego što bi nam decentralizacija donela”.⁵⁶ Međutim, kao što trenutna kriza u Beogradu oko raspodele budžeta pokazuje, ta sredstva neće još dugo biti dostupna.

IV. BREZOVICA

Skijaški centar Brezovica je najvažniji ekonomski resurs južnog dela Kosova. Mesto koje je smatrano alternativom tokom održavanja Olimpijskih igara u Sarajevu, 1984, sa svojim potencijalim prevazilazi poznati bugarski skijaški centar Banjsko.⁵⁷ Ovaj centar je tokom svojih slavni dana imao i više od 120.000 noćenja, polovinu od toga tokom ski-sezone a pola tokom leta, kada su planinske livade i trase idealne za pešačenje.⁵⁸ Smeštena na obroncima Šar-planine i u delu nacionalnog parka, za Brezovicu se veruje da poseduje neke od najboljih, najdužih i najviših skijaških staza u Evropi.⁵⁹ Udaljena je oko sat vremena vožnje od prištinskog i skoplanskog aerodroma, na kojima se mogu naći jeftini prevoznici, i zbog toga je još pogodnija prodiranje na međunarodno tržište zimskih sportova.

Resort je u veoma lošem stanju i zarobljen je između decenijskih razmirica o vlasništvu između Kosova i Srbije. Tamošnja tri mala hotela su osiromašena, jedan trenutno koriste pripadnici NATO (KFOR), drugi je utočište za raseljena lica. Izgradnja novih hotela bi verovatno

manje koštala nego rekonstrukcija postojećih.⁶⁰ Ski-liftovi koje su tokom 80-tih napravile i postavile nemačke i švajcarske firme, počinju da se smatraju nepouzdanim. Iako niko do sada nije teško povređen, ti ski-liftovi se često kvare i odvrću skijaše.⁶¹ Grupa posetilaca, od kojih su skoro svi sa Kosova, nastavlja da dolazi, ali to nije dovoljno za isplatu 240 radnika ski-centra koji neretko I mesecima ostaju bez primanja.⁶²

Privatizacija, ključ prosperiteta ovog resorta i celog Štrpca, blokirana je više od deset godina. Ona je blokirana zbog komplikovanih nesuglasica koje se tiču nekoliko srpskih kompanija i njihovih lokalnih predstavnika, UNMIK-a i Vlada Kosova i Srbije. Ključna nesuglasica je političke prirode, ali gledano legalno, problem je u tome što jedna srpska firma- Inex- i njen ogranak u Štrpcu, tvrde da su oni jedini i legitimni vlasnici. Ova poslednja registrovana je kao društveno preduzeće – karakteristična kategorija u jugoslovenskom socijalizmu – u Uroševcu, 1954.⁶³ Sva društvena preduzeća na Kosovu predmet su privatizacije i u lokalnoj su nadležnosti. Sve privatizacije ranije je vodila Kosovska poverenička agencija (KPA), koju je UNMIK formirao 2002, a danas Agencija za privatizaciju na Kosovu (APK), nezavisno telo s međunarodnim učešćem.⁶⁴

Beograd, međutim, ističe da je Ineks, takođe, registrovao centar na Brezovici kao svoj korporativni deo i to pred beogradskim sudom 1973.,⁶⁵ što Srbiji daje nadležnost za to mesto.⁶⁶ Srpski zvaničnici primećuju da je Ineks

⁵⁵ Razgovor Krizne grupe, Štrpce, 23. maj 2009. Klokot-Vrbovac i Ranilug su dve od ukupno 5 predloženih srpskih opština za decentralizaciju. Klokot-Vrbovac će preuzeti srpska sela i područja oko Vitine; Ranilug će postati centar srpskih sela severno od Gnjilana i oko Kamenice. Druge opštine su Parteš, (obuhvata srpska područja južno od Gnjilana), sever Mitrovice, Gračanica (delovi Kosova Polja, Lipljana i Prištine) i proširenu opštinu Novo Brdo (sa srpskim selima severno od Kamenice i zapadno od Gnjilana).

⁵⁶ Razgovor Krizne grupe, zvaničnik paralelne opštine, Štrpce, 17. jul 2009.

⁵⁷ Razgovor Krizne grupe, preduzetnik koji radi na privatizaciji ski-centra Štrpce, 20. maj 2009.

⁵⁸ Razgovor Krizne grupe, Aleksandar Janičević, šef Ineksovog ski-centra na Brezovici, Štrpce 22. maj 2009.

⁵⁹ Planina ima oko 30 kilometara staze za skijanje, na visini od 1700 do 2500 metara nadmorske visine, sa verikalnim nagibom od 804 metra. Na obližnjim padinama može biti razvijeno dodatno skijalište. Godišnje se može skijati oko 128 dana. Videti: www.brezovica-ski.com/sr/brezovica-40.

⁶⁰ Razgovor Krizne grupe, Vlada, međunarodni posmatrači, Štrpce, Beograd, maj 2009.

⁶¹ Razgovor Krizne grupe, gost na Brezovici, Priština-Štrpce, maj-jun 2009.

⁶² Razgovor Krizne grupe, Aleksandar Janičević, šef Ineksovog ski-centra na Brezovici, 22. maj 2009.

⁶³ Registrovano je kao društveno preduzeće, INEKS ŠAR-PLANINA, Brezovica, Trgovinski sud, Fi – 699/89, 27. decembar 1989.

⁶⁴ Ahtisarijev plan, koji je ponudio platformu za nezavisnost Kosova, i koji je inkorporiran u kosovski zakon, obezbeđuje da celokupna imovina Srbije na Kosovu podpada pod Kosovo (Član 8.3), i reguliše privatizaciju društvenih preduzeća, s pravom ulaganja žalbi Specijalnoj komori Vrhovnog suda Kosova, u kojoj radi veliki broj međunarodnih sudija. Sveobuhvatni predlog, Aneks 7, Član 2; “O formiranju Specijalne komore Vrhovnog suda Kosova u vezi s pitanjima iz nadležnosti Kosovske poverilačke agencije”, Uredba UNMIK-a 2002/13. Kosovska agencija za privatizaciju preuzela je 2008. dobra, zaduženja i nadležnosti Kosovske poverilačke agencije.

⁶⁵ Razgovor Krizne grupe, zvaničnik Ineks Interexporta, Beograd 4. jun 2009; Ili Nenad Popović, *Otvoreno o Ekonomiji Kosova i Metohije*, (Beograd, 2008), str. 274.

⁶⁶ Razgovor Krizne grupe, zvaničnik Ineks Interexporta, Beograd 4. jun 2009. Zapravo dve Ineksove filijale – Ineks Inte-

već prodao deo svoje imovine na drugimmestima na Kosovu i tvrdi da ovo predstavlja prešedan koji bi trebalo pratiti i na Brezovici.⁶⁷ Bivši gradonačelnik Ilić veruje da je traženje pravog vlasnika gubljenje vremena: "UNMIK je deset godina tražio rešenje, i nije ga našao".⁶⁸

I KPA i Srbija su prerano i neuspešno pokušale da prodaju ski-centar. KPA je uspela da dobije dozvolu od glavnog štaba UN za reklamiranje u novinama poput *Ekonomista*, ali je povukla reklamu nakon što je dozvola povučena.⁶⁹ Srpska Agencija za privatizaciju je u junu 2006. objavila svoj tender, ali ga je povukla usled jakog pritiska iz UN.⁷⁰ Srbija će se možda opet suprotstaviti novom pokušaju APK, ali to ne bi trebalo da spreči objavu tendera. Ako Ineks veruje da je njegovo pravo vlasništva ignorisano, onda bi ta kompanija trebalo da slučaj prepusti Specijalnom komori Vrhovnog suda Kosova, koja se bavi spornim privatizacijama. U toj komori rade i međunarodne sudije.

Proces privatizacije mora biti transparentan za lokalno stanovništvo. Radnici sa Brezovice nadaju se velikoj gotovinskoj isplati – kosovski zakon za njih predviđa 20 odsto od prodajne cene.⁷¹ Građani i lokalni zvaničnici s kojima je razgovarala Krizna grupa očekuju da im privatizacija inkasira između 20 i 50 miliona evra; čak i manja procena bi svakom radniku donela novčanu sumu koja bi i po nekoliko puta prevazilazila njihove godišnje zarade.⁷² Ova očekivanja se mogu učiniti nereálnim s obzirom na to da će prodajna cena zavisiti umnogome od detalja tendera i posebno od potrebe za nova

ulaganja i dobijanje dozvola za upotrebu zemljišta. Tipično, operateri skijaškog centra zarađuju mnogo više od razvoja i prodaje kondominijuma nego od upotrebe hotela i staza.⁷³ Opštinska dozvola za izgradnju rezidentnih jedinica u blizini ski-staza umnogome će doprineti u formiranju cene. Međunarodni eksperti procenjuju da je u taj centar potrebno uložiti i do 100 miliona evra kako bi postao održiv i malo je verovatno da bi se u prvih pet godina došlo do nekog profita.⁷⁴

Uspešna privatizacija bi prodala centar po nominalnoj ceni s tim što bi se kupac obavezao na veća ulaganja i otvaranja novih radnih mesta, a ulaganja bi bila nadoknađena razvojem poslovanja. Ovo bi moglo da doprinese revitalizaciji područja i otvaranju čak i do 500 novih radnih mesta, apsorbujući veći deo nezaposlenih iz Štrpca, ali bi ostavilo postojeće radnike bez nadoknade kojoj se nadaju.⁷⁵ U regionu u kome su priče o korumpiranoj privatizaciji i viktimizaciji radnika stvarne, ovakav pokušaj predstavlja opasnost. Kako bi se izbeglo potkopavanje krhkog vladinog kredibiliteta, process privatizacije bi morao da uključi i teško dostupna mesta i konsultacije sa zajednicom i radnicima skijaškog centra. Zahtevi da radna snaga treba da nastavi da reflektuje etnički miks mesta kao i da kupac bude već formirani ski-operater prihvaćen od sviju, moraju ostati na snazi.

Prvi korak ka privatizaciji pripada kosovskom Ministarstvu za zaštitu životnog okruženja i prostorno planiranje, koje, kao što je već rečeno, mora da usvoji plan za upotrebu zemljišta. Takođe, neophodna je i dozvola opštine.⁷⁶ Odluke o tome šta se može graditi su vrlo osetljive zbog životnog okruženja jer je Brezovica smeštena u nacionalnom parku, ali su te odluke ekonomski važne. Plan bi trebalo da omogući gradnju koja bi predstavljala motor razvoja a da pritom ne uzrokuje veliku štetu jednoj od najstarijih planinskih padina u regionu. Ministarstvo mora brzo da deluje: ono već ima nacрте planova koje je pripremio njegov Institut za prostorno

---

rexpert i Ineks Hoteli – plus lokalna kancelarija u Štrpcu tvrde da su vlasnici skijaškog centra.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Razgovor Krizne grupe, Slađan Ilić, Štrpce, 21. maj 2009.

⁶⁹ Pol Akda, bivši predsedavajući KPA, rekao je Kriznoj grupi da je Beograd izvršio pritisak na Odeljenje UN za mirovne operacije (DPKO) koje je, u poslednjem trenutku, instruiralo UNMIK da povuče tendere. Razgovor, Priština, jun 2009. Krizna grupa je videla nekoliko objava od strane UN kojima se autorizuje privatizacija Brezovice. Ineks i srpski zvaničnici veruju da neuspeli pokušaju ukazuju na ozbiljne sumnje u UN o tome ko je vlasnik Brezovice. Razgovori Krizne grupe, Štrpce i Beograd, maj-jun 2009.

⁷⁰ Razgovor Krizne grupe, Pol Akda, bivši predsedavajući Kosovskom poverilačkom agencijom, Priština, jun 2009. Srpski političar iz Štrpca je rekao Kriznoj grupi da nesuglasice između srpske vladajuće koalicije i komercijalni interesi njenih članova doprinose neuspehu privatizacije. Razgovor Krizne grupe, Štrpce, 21. maj 2009.

⁷¹ Uredba UNMIK-a 2003/13, Sekcija 10.1; Odgovarajući radnici: Administrativna direktiva broj 2005/12, Sekcija 4.1.

⁷² Zbog toga bi radnici ski-centra više voleli visoku prodajnu cenu bez propratnih ulaganja i otvaranja novih radnih mesta, od niže prodajne cene, ali dugoročnijih povlastica. Razgovori Krizne grupe, radnici ski-centra, Štrpce, maj-jul 2009.

---

⁷³ Razgovor Krizne grupe, Kirk Adams, bivši director KPA, Priština, 1. jun 2009. Srpski zvaničnik je rekao Kriznoj grupi da privatizacija samo hotela neće "doneti više od jednog evra". Razgovori, zvaničnici skijaškog centra Brezovica i Ministarstva ekonomije i regionalnog razvoja (Srbije), Štrpce, Beograd, maj-jun 2009.

⁷⁴ Razgovor Krizne grupe, međunarodni kontraktor, Štrpce, maj-juli 2009.

⁷⁵ Razgovori Krizne grupe, međunarodni eksperti za privatizaciju, Štrpce, maj-jun 2009. Nekoliko međunarodnih firmi koje se interesuju za Brezovicu, ponudile su oko 3000 novih radnih mesta u tom kraju. Razgovor Krizne grupe, Pol Akda, bivši predsedavajući Upravnog borda KPA, jun 2009.

⁷⁶ Razgovor Krizne grupe, zvaničnik Ministarstva za životno okruženje i prostorno planiranje, Priština, avgust 2009.

planiranje i ti nacrti će verovatno biti usvojeni bez većih izmena.⁷⁷ Ono bi, takođe, trebalo da očisti ilegalne deponije smeća, od kojih neke opasno zagađuju planinske potočiće. Paralelna opština se za to malo interesuje, a pomoć iz Prištine bi poboljšala odnose s lokalnim stanovništvom, kako sa Srbima, tako i sa Albancima.⁷⁸

APK, rešena da privatizuje Brezovicu, počela je s priprema, a neke od tih priprema podrazumevaju i razvoj "Turističke zone na Brezovici", čija se finalizacija očekuje do kraja 2010.⁷⁹ APK ovaj projekat koordinira sa Opštinom i to preko dva funkcionera koja su smeštena u Štrpcu.⁸⁰ Srpske institucije odbijaju da saraduju sa APK, uostalom, kao i sa svim drugim vladinim telima, te neodustajući od tvrdnji o vlasništvu.⁸¹ Međutim, glavne međunarodne institucije koje prate privatizaciju - Evropska komisija i Evropska banka za rekonstrukciju i razvoj (EBRR) – smatraju APK jedinom institucijom nadležnom za privatizaciju Brezovice.⁸²

Nema praktične alternative.⁸³ Srbiji manjka snaga da sprovede odluke koje se odnose na prodaju Brezovice. Inex može, i treba da se obrati APK u vezi s problemima oko vlasništva, a da se zatim, ako je neophodno, obrati Specijalnoj komori Vrhovnog suda Kosova. i u jednom i u drugom telu radi dosta internacionalaca, pa saradnja s njima ne bi značila implicitno priznavanje nezavisnosti. Kontakt sa APK bi mogao da ostane neformalan, a i Priština i Beograd su zainteresovani za ne baš bučne

razgovore.⁸⁴ Većina sudija Specijalne komore nije sa Kosova. Ineks i Vlada Srbije bi trebalo da shvate da odlaganje privatizacije škodi Srbima iz Štrpca i to u mnogo većoj meri nego što će ikada škoditi Vladi Kosova.

V. VIKEND-NASELJE

Vikend naselje – zona legalno, polulegalno i potpuno nelagalo sagrađenih kuća i vila u blizini Brezovice i u nacionalnom centru Šara – takođe je od vitalnog značaja za budućnost Štrpca. Mesto koje je nekada predstavljalo skromno odmaralište za kosovsku i komunističku elitu Jugoslavije, danas je simbol političke korumpiranosti i opštinske neefikasnosti i pretili da naruši inače mirne, međuetničke odnose u Štrpcu. Vraćanje reda u Vikend zonu trebalo bi da bude jedan od prioriteta zadatka u agendi nove lokalne samouprave.

Tamošnje poteškoće započele su tokom 70-ih kada su se opštinske vlasti odlučile na eksproprijaciju zemljišta koje vodi do Brezovice i njegovog transformisanja u ekskluzivno odmorišno naselje namenjeno političkoj eliti.⁸⁵ Teoretski, vlasnicima srpske nacionalnosti je za zemljište bilo plaćeno, ali mnogi tvrde da su nadoknade bile vrlo male, ili da ih uopšte nije bilo, dok neki tvrde da ih niko nije konsultovao. Te tvrdnje se još uvek obrađuju – vrlo sporo – pred kosovskim sudovima.⁸⁶ Zemljište je otišlo prominentnim figurama iz svih delova Jugoslavije, a tu spadaju i mnogi članove albanske elite s Kosova.⁸⁷ Taj čin je neke Srbe razbesneo jer su neki od njih u tome videli "pokušaj albanizacije područja koje je nekada bilo čisto srpsko".⁸⁸ Tokom 70-tih i 80-tih, nesrazmerna gradnja je brojnim uredbama bila svedena na minimum: u Vikend naselju su se mogle graditi male brvnare, na maksimalno 50 kvadratnih metara, bez štetnog uticaja na okruženje.⁸⁹

Rat iz 1998-1999 je opustošio Vikend naselje: zapaljena je skoro cela albanska imovina. Ali, stanovnici su počeli da se vraćaju i obnavljaju svoje vikendice još 2001. I vrlo brzo je postalo jasno da stara pravila više ne važe. Talas novih konstrukcija – ilegalnih – zahvatio je

⁷⁷ Razgovor Krizne grupe, međunarodni konsultant za privatizaciju, Štrpce, 20. maj 2009.

⁷⁸ Razgovori Krizne grupe, funkcioneri paralelne opštine, Štrpce, 21. maj 2009, univerzitetski profesor i aktivista za zaštitu životnog okruženja, Štrpce, 23. maj 2009.

⁷⁹ Razgovori Krizne grupe, Dino Hasanaj, predsedavajući, Upravni odbor, Škeljzen Luka, direktor, regionalna koordinacija, APK Priština, 19. avgust 2009.

⁸⁰ Razgovor Krizne grupe, Dino Hasanaj, predsedavajući, Upravnim odborom AKP, Priština, 19. avgust 2009.

⁸¹ U aprilu 2008, Ineks je uradio zajednički projekat sa jednim javnim skijaškim opeaterom iz Srbije, tvrdeći da je vlasnik Brezovice i obećavajući velika ulaganja; "Sudbina Brezovice biće određena u narednih nekoliko meseci", *Danas*, 10. mart 2008. Ništa osim jednog kratkog dela puta još uvek nije izgrađeno; plate nisu isplaćene od marta 2009. Razgovori Krizne grupe s radnicima skijaškog centra, Štrpce, maj-jun 2009. Srbija je pominjala "neformalnu privatizaciju" prema svojim zakonima; posmatrači odbacuju tu mogućnost kao nerealnu. Razgovori Krizne grupe, savetnici ministra za ekonomiju i regionalni razvoj Mladana Dinkića, Beograd, 3. jun 2009; međunarodni stručnjak za privatizaciju, Štrpce, jun 2009.

⁸² Razgovor Krizne grupe, Fabio Seri, šef kancelarije EBRD Priština, 13. avgust 2009.

⁸³ Institucije koje priznaju i Kosovo i Srbija, poput EULEX-a, oklevaju da se umešaju. Razgovor Krizne grupe, međunarodni zvaničnik, Priština, avgust, 2009.

⁸⁴ Razgovori Krizne grupe, Beograd, Priština, maj-avgust 2009.

⁸⁵ Štrpce i Brezovica bile su deo opštine Uroševac.

⁸⁶ "TV Danas i Sutra – Vikend Zona na Brezovica", 29. jun 2007, www.unmikonline.org/pio/tv/scripts/danas_i_sutra/290607.htm.

⁸⁷ Razgovor Krizne grupe, vlasnik zemljišta u Vikend-naselju na brezovici, Bošnjak, Priština, 15. jun 2009.

⁸⁸ Razgovor Krizne grupe, srpski političar sa Kosova, Štrpce, 22. maj 2009.

⁸⁹ Samo imanje nije prodato, stanari poseduju samo svoje kuće. Razgovori Krizne grupe, vlasnici imanja u Vikend-naselju, Štrpce/Priština, maj-jun 2009.

područje. Neki vlasnici su podigli i po deset puta veće građevine od kojih su nekada imali; drugi su sazdali male hotele i restorane.⁹⁰ Danas u Naselju ima više od 300 kuća, i uprkos Unmikovoj uredbi o zabrani prodaje, mnoge su već promenile vlasnika.⁹¹ Nova kosovska elita – prominentni albanski političari, intelektualci i bivši borci Oslobođilačke vojske Kosova (OVK) danas poseduju većinu kuća.⁹² Jedan lokalni albanski lider je rekao da on “ne bi bio iznenađen ako Vlada počne da održava svoje sastanke u Vikend naselju”.⁹³

Ilegalna ekspanzija i nove zgrade se još uvek dešavaju.⁹⁴ Ni zvanična, ni paralelna opština nisu uspele da obuzdaju rast a nije jasno da li su uopšte i pokušavale.⁹⁵ Glasine o podmićivanju su raširene, i, u nekim slučajevima, ispada da su dobro utemeljene. I sami viši zvaničnici zaposleni u Katastru poseduju ilegalno proširena imanja u Vikend naselju.⁹⁶ Tri zapažena kosovska

biznismena (Albanca) rekla su Kriznoj grupi da su oni odustali od gradnje u Vikend naselju i pored toga što su imali sve neophodne papire, zbog toga što su im opštinski zvaničnici tražili mito od 700 to 1200 evra.⁹⁷ Nesposobnost predstavlja jednako veliki problem kao i korupcija. Jedan međunarodni zvaničnik, koji je vlasnik jedne od nekoliko originalnih, neproširenih brvnara, pokušao je da dobije dozvolu za obnovu kuće, ali mu je jednostavno rečeno da “podmiti čuvaru na rampi” onda kada bude prevezio materijal, zbog toga što opština nije imala dovoljno zaposlenih koji bi pronašli dokumentaciju na osnovu koje bi tom čoveku bila izdata dozvola.⁹⁸

Uspostavljanje reda u Vikend zoni neće biti lako, čak ni za lokalnu samoupravu. Mnogi zvaničnici iz Štrpca radili su u jednoj od administracija koja je pokušala da zaustavi širenje u Vikend naselju, ali je uspeh izostao i to možda namerno. Njihov kredibilitet je slab. Čak i sa najboljim namerama, Opština možda neće imati dovoljno kapaciteta da upravlja područjem na transparentan i uređen način. Oba gradonačelnika, iako odbijaju da međusobno saraduju, slažu se da bi Misija vladavine prava Evropske unije (EULEX) trebalo da preuzme rešenje problema na sebe.⁹⁹ Međunarodni posmatrači naglašavaju da opština nije uradila ništa u vezi sa studijom misije OEBS o ilegalnoj gradnji u 2003. i 2004. godini.¹⁰⁰ Nedostatak rešenja možda odgovara obema stranama jer im dozvoljava da izvlače korist iz trenutno haotičnog stanja.¹⁰¹ Ono što je sigurno je to da takvo stanje odgovara prištinskoj eliti.

Opštini je potrebna pomoć ako nakon novembarskih izbora želi da uspostavi red u Vikend-naselju. Osoblje Ministarstva za zaštitu životne sredine i prostorno planiranje trebalo bi da saraduje sa Vladom i Katastarskom agencijom Kosova kako bi se pomoglo Katastru da blagovremeno i transparentno sredi registre i omogućujući izdavanje dozvola. Ministarstvo bi trebalo da radi s novom opštinskom strukturom na finalizaciji plana o upotrebi zemljišta na Brezovici i u Vikend-naselju a taj plan bi trebalo da odredi kakve se građevine mogu podizati i proširivati i kako najbolje zaštititi nacionalni

⁹⁰ Bivši gradonačelnik Slađan Ilić rekao je Kriznoj grupi da njegova administracija nije bila u stanju da zaustavi tu ekspanziju. Razgovor, Štrpce, 21. maj 2009.

⁹¹ Razgovor Krizne grupe, kancelarija opštinskog katastra, Štrpce, 21. maj 2009. “O registraciji kupoprodajnih ugovora za prodaju nekretnina na specifičnim lokacijama na Kosovu”, Uredba UNMIK-a br. 2001/17.

⁹² Nedžad Daci, bivši predsednik kosovskog parlamenta, najpoznatiji je povratnik Vikend naselja.

⁹³ Razgovor Krizne grupe, Štrpce, 10. jun 2009.

⁹⁴ Opštinski zvaničnici pokazali su Kriznoj grupi dokument u kome se kaže da je u periodu između juna 2008. i marta 2009. započeto ili završeno ukupno 66 novih objekata. Zvanična opština kaže da je pre nego što je slučaj preuzela paralelna opština, bilo sagrađeno samo 11 kuća. Štrpce, maj 2009. Gradonačelnik paralelne opštine Zvonko Mihajlović rekao je Kriznoj grupi da su neke od nedavno izgrađenih kuća bile započete pre nego što je on došao na to mesto, te je okrivio “nedostatak resursa i opstrukciju od strane druge opštine” za to što je njegova opština nesposobna da kontroliše Vikend-naselje. Razgovor Krizne grupe, Štrpce, 21. maj 2009.

⁹⁵ Dana 31. jula 2008, zvaničnici paralelne opštine postavili su kontrolni punkt na putu koji ide do Vikend naselja, rekavši da je vozilima kojima se prenosi materijal za gradnju zabranjen pristup. “Brana anarhiji i nelegalnoj gradnji”, *Glas Javnosti*, 8. avgust 2008. To je imalo malo uticaja. Krizna grupa je u periodu između maja i juna 2009. videla nekoliko puta da materijal prolazi, a bivši čuvari kontrolnog punkta su rekli da je njihov jedini cilj “da dobiju još malo mita od onih koji grade u Vikend zoni”. Razgovor Krizne grupe, Štrpce, 22. maj 2009. Međutim, jedan nezavisni srpski novinar je rekao da dok je kontrolni punkt bio u funkciji “gradnja je bila vidno usporena” a tome je doprinela i administracija paralelne opštine. Razgovor Krizne grupe, Štrpce, maj-jun 2009. Kosovska policija je 14. jula 2009. preuzela kontrolni punkt bez ikakvog otpora.

⁹⁶ Razgovor Krizne grupe, međunarodni zvaničnik, Štrpce, maj 2009. Krizna grupa je posmatrala radove na izgradnji terase oko restorana u Vikend-naselju koji navodno pripada jednom opštinskom funkcioneru.

⁹⁷ Razgovori Krizne grupe, vlasnici, Vikend-naselje, Priština, jun 2009.

⁹⁸ Razgovor Krizne grupe, međunarodni zvaničnici, Štrpce, maj 2009.

⁹⁹ Razgovori Krizne grupe, Štrpce, maj 2009. Oba gradonačelnika su odbila da saraduju na iznalaženju rešenja.

¹⁰⁰ Razgovor Krizne grupe, međunarodni zvaničnik, Štrpce, 21. maj 2009.

¹⁰¹ Razgovor Krizne grupe, međunarodni zvaničnik, Štrpce, Beograd, jun-jul 2009.

park.¹⁰² Obustava gradnje u Vikend-naselju predstavljala bi prioritet.

Postojeće ilegalne objekte ne bi trebalo rušiti. Mnogi vlasnici su moćni (u političkom smislu); rušenje njihovih vila bi podgrejalo tenzije i otežalo povratak Štrpca normalnom životu. Umesto toga, Opština bi trebalo da upotrebi svoj autoritet i nametne takse i porez koji bi bili srazmerni veličini objekata. Vlasnici bi trebalo da plate za legalizaciju svojih objekata.¹⁰³ Novac od legalizacije predstavljao bi okrepljenje za osiromašenu opštinu Štrpce, a čak i skroman porez na imovinu u Vikend-naselju bi značajno pomogao gradski budžet. Priština i Međunarodna civilna kancelarija bi morale da pruže političku podršku. Opština koju vode Srbi ne može sama protiv moćnih albanskih vlasnika. EULEX bi morao da pojasni da će u borbi protiv korupcije koristiti vlast koju ima u slučaju da Štrpce i Vlada Kosova ne mogu uspostaviti vladavinu prava u Vikend-naselju.¹⁰⁴

Ono što je možda najvažnije, takav korak bi trebalo da Srbima iz Štrpca pošalje signal da oni mogu rešavati svoj svakodnevni problem mimo bezakonja, korupcije i neplanske gradnje u Vikend-naselju, problem koji narušava prirodno okruženje njihove opštine.¹⁰⁵

VI. ZAKLJUČAK

Štrpce nudi Kosovu najbolju nadu za formiranje potpuno funkcionalne, prosperitetne, većinsko srpske opštine koji bi mogla da dokaže da Srbi mogu da zaštite svoje interese u kosovskom ustavnom okviru. Stanovnici Štrpca su uglavnom rešeni da ostanu, ugoste par iluzija o povratku srpske ruke i nastave da se slažu sa komšijama Albancima; u opštini postoji optimizam koji je, zapravo, retkost u srpskim enklavama na Kosovu. To bi mogao biti odličan model za proširene opštine predviđene Ahtisarijevim planom i planirane za formiranje tokom 2010. Neuspeh u Štrpcu bi mogao da ima grozne posledice. Teško je zamisliti kako bi decentralizacija i integracija Srba uspele u bilo kom drugom mestu, ako ne u Štrpcu. Neprestano produžavanje mandata lokalnoj samoupravi koja je segmentisana i neefikasna najviše bi

naškodilo samim građanima, ali bi se tako pročulo preko drugih enklava, do severa.

Za Srbiju bi trebalo da bude lako da podrži ovaj proces, s obzirom na ono što je do sada radila nije kontroverzno, i to bi trebalo da nastavi da radi i posle izbora. Ukidanje podrške paralelnim strukturama bi donelo uštedu, a pritom malo iziskuje. Istovremeno, Beograd nema kapaciteta za pružanje dodatnih usluga u Štrpcu: stanovnici tog mesta previše zavise od kosovskih komšija i ne mogu u potpunosti počivati na administraciji Srbije. Srbija, takođe, ne može da obezbedi ni vladavinu prava. Ako Srbija odluči da opstruira nove lokalne samouprave, to bi predstavljalo poigravanje sa egzistencijalnim poteškoćama Srba iz Štrpca.

Vlade Kosova i Srbije i međunarodna zajednica, svaka iz svojih sopstvenih razloga, zapostavile su Štrpce. Uprkos velikom opštinskom obećanju, Štrpce nijepostalo ničiji prioritet. To mora da se promeni. Srpsko učešće na novembarskim izborima se mora podržati, i, ako izlaznost bude premala, treba postaviti multietničku administraciju predvođenu Srbima. Gradonačelniku bi tada trebalo pomoći da formira administraciju koja bi mogla da void to mesto. Kosovo, Beograd i međunarodne organizacije bi takođe trebalo da pomognu.

Za kosovske Srbe, decentralizacija još uvek predstavlja apstrakciju jer su oni od kosovske vlade i međunarodne zajednice čuli pregršt obećanja, a osetili tek nekoliko olakšica. Mnogi od njih sumnjaju da je Priština iskreno posvećena njihovom prosperitetu. Prevazilaženje tog srpskog nepoverenja može se postići jedino ako se uspostave opipljive olakšice u svakodnevnom životu – odgovorna lokalna samouprava koju vodi lokalno osoblje, efikasne opštinske usluge i ekonomski rast. Nijedna druga opština nije u boljoj poziciji od Štrpca za početak ovakvog procesa.

Priština/Brisel, 15. oktobar 2009

¹⁰² Šara je najveći nacionalni park na Kosovu i taj park je u velikoj meri u skladu sa programima EU, kao što su Natura 2000 i Emerald mreža (Emerald network), koji insistiraju na tome da nacionalni parkovi budu zaštićeni kao i da svaka ilegalna aktivnost kažnjena.

¹⁰³ Trenutno se razmatra predlog zakona kojim bi se legalizovala gradnja objekata koji su podignuti bez ikakve dozvole.

¹⁰⁴ Naplata taksi je problem širom Kosova, pa je podrška EULEX-a i Vlade od vitalnog značaja.

¹⁰⁵ Razgovori Krizne grupe, meštani Štrpca, maj-avgust 2009.

